

İKTİSADÎ TRABZON

ABDÜLVAHAP HAYRİ

Hazırlayan

Melek Öksüz

İKTİSADÎ TRABZON

*İktisadî Nokta-i Nazardan
Trabzon'un Vaziyet-i Hâzırası ve İstikbali*

ABDÜLVAHAP HAYRÎ

HAZIRLAYAN
MELEK ÖKSÜZ

SERANDER YAYINLARI

İKTİSADÎ TRABZON

Yazan:

Abdülvahap Hayri

Hazırlayan:

Melek Öksüz

Yayına Hazırlayan:

Veysel Usta

Genel Yayın Yönetmeni:

Kenan Sarıalioglu

Kapak Tasarımı:

K. S.

Yapım / Uygulama:

SERANDER

Baskı:

Sonhaber Matbaacılık, Trabzon

Tel.: 0462 321 14 13

I. Baskı, Ekim 2008

ISBN: 978-9944-374-14-9

SERANDER

Basın Yayıncılık Matbaacılık Turizm ve Ticaret Ltd. Şti.

Serander Yayınevi, Taksim İş Merkezi, Kat:2, No:6

Atatürk Alanı - Trabzon / TÜRKİYE

Tel: 0462 326 67 55

www.seranderyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
GİRİŞ	9
Ziraat, Ticaret ve Sanayinin Islah ve Tanzimi Çareleri.....	9
Coğrafi Özellikler.....	14
Doğal Kaynaklar	15
Sanayi ve Üretim.....	17

I. BÖLÜM

TRABZON'UN ZİRAAT, TİCARET VE SANAYİNİN ISLAH VE TANZİMİ ÇARELERİ

Trabzon'un Ziraat, Ticaret ve Sanayinin Islah ve Tanzimi Çareleri.....	27
Mahsulât-ı Tabîiye	28
Say'	30
Vesâit-i Münakalât	33

II. BÖLÜM

AHVAL-İ TABİİYYE

Hudut.....	39
Nüfus	39
İklim	40
Avâriz-ı Tabîiye	41
Jeoloji	41
Enhâr	41
Limanlar	42

III. BÖLÜM

ORMANLAR, MADENİYÂT

Ormanlar.....	47
Madeniyât.....	53

IV. BÖLÜM

SANAYİ VE MA'MULÂT-I DÂHİLİYE

Sanayi ve Ma'mulât-ı Dâhiliye	63
Hayvanât.....	65
Yumurta Ticareti	68
Balıkçılık	70
Ziraat	72
Dönüm İtibarıyla Ekilen Arazi	72
Bakliyât	74
Tütün	74
Meyvecilik.....	75
Fındık	76
Trabzon'da Transit Muamelâtı.....	79
HATİME	83
EK: Orijinal Metnin İlk ve Son Sayfası	85
DİZİN	87

GİRİŞ

20. yüzyıl başlarında Trabzon vilayetinin ekonomik durumuyla ilgili olarak, Abdülvahab Hayri tarafından *İktisadî Trabzon, İktisadî Nokta-i Nazardan Trabzon'un Vaziyet-i Hâzırası ve İstikbali* isimli bir eser yazılmıştır. Eski harfli Türkçe ile yazılan bu eser 1329 (1913) tarihinde Trabzon'da Mirkoviç Matbaası'nda basılmıştır. Biz bu yazımızda, Trabzon vilayetinin 20. yüzyıl başlarındaki ekonomik durumunu ve geleceğine ilişkin tespitlerini yazarın bakış açısıyla vermeye çalışacağız. Bu tarihlerde Trabzon vilayetine, Trabzon Sancağı, Gümüşhane Sancağı ve Lazistan Sancağı olmak üzere 3 sancak bağlı bulunmaktadır.

Abdülvahab Hayri, Fransa'da, *Avrupa-yı Osmanînin Vaziyet-i İktisadiyesi* isimli tezi ile *doktora* payesi almıştır. Osmanlı Devleti'nin iktisadi durumu hakkında uzman olan yazar, *İktisadî Trabzon* isimli eserinde Trabzon vilayetinin ekonomik durumunu oldukça detaylı bir şekilde ve geniş bir perspektiften ele almıştır. Bu bağlamda öncelikle Trabzon vilayetinin doğal yapısı başlığı altında; vilayetin sınırları, nüfusu, iklimi, arazi yapısı, ırmakları ve limanları değerlendirilmiş; doğal kaynaklardan olan ormanlar ve madenler hakkında ayrıntılı bilgi verilerek, vilayet dâhilindeki kuyumculuk, bakırcılık, marangozluk ve dokuma gibi küçük sanayiden de bahsedilmiştir. Halkın geçim kaynaklarından olan hayvancılık ve ziraat ile ilgili bilgiler de verilerek bölgenin ekonomisi ile ilgili önemli bir konu olan transit ticaret üzerinde durulmuştur. Yazar, bu konularda vilayetin sıkıntılarını dile getirerek alınması gereken önlemleri de ortaya koymaya çalışmıştır. Eser, dört bölümden oluşmaktadır.

Ziraat, Ticaret ve Sanayinin Islah ve Tanzimi Çareleri

Yazar, eserinin bu bölümünde, şayet ülkenin geleceği kurtarılacak isteniyorsa öncelikle iktisadi durumun nasıl ve ne şekilde düzenleneceğinin bilinmesi gerektiğini, bunun da toprakların süratle bayındır hale gelmesine bağlı olduğunu ifade etmektedir. Eğer bunlar yapılamazsa ileriye doğru bir gelişme sağlanamayacağını, dolayısıyla da iktisadi esaret altında güçsüz kalınacağını ifade etmiştir. Bu konuda sermayedarlara düşen görevin, memleketin imar ve kurtuluşuna hizmet etmek için zaman kaybetmeden

girişimde bulunmaları gerektiğini vurgulamaktadır.

Yazar, kitabında yapacağı tespitlerin, ne gerilemeyi ilerlemeye ne de fukaralığı zenginliğe dönüştüremeyeceğini, ancak gerilememizi teşhise ve ilerlememize engel olan sebepleri azaltmaya yardımcı olacağını belirtmektedir. Eğer bu sebepler anlaşılırsa bireysel ve toplumsal sorumlulukların daha kolay yerine getirileceği vurgulanmaktadır.

Her ne kadar tutumlu bir millet değilsek de arazimizin geniş olduğunu, ancak büyük bölümünün terk edilmiş olması nedeniyle henüz istifade edilecek durumda olmadığını belirtmektedir. Bu istifadeyi sağlamak için nelerin gerekli olduğunu yazar şu cümlelerle ifade etmektedir: *Bu faideyi istihsal için say' ister, sermaye ister ve bilhassa hüner ve marifet ister. Evvela memleketimizin servet-i tabiyesinin nelerden ibaret olduğunu bilmeliyiz ki mütemadi himmetlerle imar ve istihsali çarelerine tevessül edelim. Bunlar ise kolay değildir. Fiili teşebbüs ister. Memleketimizin sermayedarları, sanatkârları birleşmeli, milli müesseseler tesis ve teavün şirketleri teşkil etmelidir. Ancak bu suretle istikbalimizden ümitvar olabiliriz.*

Eserde, asrımızın artık iktisat asrı olduğu ve memleketimizin muhtaç olduğu vasıtaların birincisinin de bu bağlamda iktisadî islahat olduğu ifade edilmektedir.

Yazar, Trabzon vilayetinin doğal yapısından ve kaynaklarından, birinci bölümde kısaca bahsetmektedir. Bu bağlamda, Trabzon'da arazinin durumunun elverişsizliğine rağmen yine de pek çok ürünün yetiştiğini, özellikle sahil boyunca tarlalar, ağaçlıklar ve bahçelerin çok gelişmiş olduğunu belirtmektedir. Keza vilayet dâhilindeki yerlerin de böyle olduğunu, bahçeleri, tepeleri ve yaylaları ile adeta İsviçre gibi latif manzaralar gösterdiğini ifade etmektedir. Ordu'dan itibaren Giresun, Tirebolu, Vakfikebir, Akçabat, Sürmene kazaları ile Lazistan Sancağına bağlı Rize kazası'nın verimli ağaçlarıyla başlı başına bir hazine olduğuna özellikle dikkat çekmektedir.

Sahildeki halkın yaz mevsimini geçirdiği Trabzon'un İspelâ, Hocamezarı mevki, Lişer Yaylaları ile Soğuksu mevki, Ordu'nun Çambaşı, Giresun'un Bektaş Yaylalarının güzide yerler olduğunu belirterek buraların, en kudretli ressamı bile renklerinin ihtişamı ile tasvir ve resmetmekten aciz bırakacağını ifade etmektedir. Ayrıca bu özelliği ile insanları tabiata tutkun kıldığını da ilâve